

**“ГЭР БҮЛИЙН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ ТУХАЙ ХУУЛЬ”-ИЙН ТӨСӨЛД ХИЙСЭН ҮР
НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН**

УЛААНБААТАР

2025 он

<i>ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ</i>	2
<i>НЭГ. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, СОНГОХ ҮНДЭСЛЭЛ</i>	2
<i>ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ</i> . 3	
2.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэгдэх хуулийн төслийн зохицуулалт:.....	3
2.2.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэгдэх хуулийн төслийн зохицуулалт:.....	4
2.3.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ тогтоосон байдал	4
<i>ГУРАВ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ</i>	5
3.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:.....	5
3.2.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:	8
3.3.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ.....	10
<i>ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ</i>	12
<i>АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ</i>	13

“ГЭР БҮЛИЙН ХӨГЖЛИЙГ ДЭМЖИХ ТУХАЙ ХУУЛЬ”-ИЙН ТӨСӨЛД ХИЙСЭН ҮР НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Энэхүү үнэлгээний ажлын зорилго нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн¹ 8 дугаар зүйлийн 8.1.4 дэх заалтад “энэ хуулийн 17, 18 дугаар зүйлд заасны дагуу хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээ, зардлын тооцоог хийх” гэж заасны дагуу Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төсөлд тодорхой шалгуур үзүүлэлтийн дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн төслийн бичвэрийг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой, хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлаар боловсруулах болон хуулийн төслийн боловсруулалтын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн дүгнэлт, зөвлөмж өгөхөд оршино.

Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төслийн /цаашид “Хуулийн төсөл” гэх/ үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасны дагуу Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын² 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хуулийн төслийн үр нөлөө тооцох аргачлал” /цаашид “аргачлал” гэх/-г баримтлан доорх үе шаттайгаар хийв. Үүнд:

Нэг. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох

Хоёр. Хуулийн төслөөс үр нөлөө тооцох хэсгээ тогтоох

Гурав. Урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу үр нөлөөг тооцох

Дөрөв. Дүгнэлт, зөвлөмж өгөх.

Үр нөлөөний үнэлгээ хийсэн хуулийн төслийн хувилбарыг энэхүү тайланд хавсаргав.

НЭГ. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, СОНГОХ ҮНДЭСЛЭЛ

Тус үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан, аргачлалд дурдсан 6 шалгуур үзүүлэлтээс хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлж, гарах үр дагаврыг урьдчилан тогтоож чадахуйц дараах шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо. Үүнд:

- 1.Зорилгод хүрэх байдал;
- 2.Харилцан уялдаа;
- 3.Практикт хэрэглэх боломж зэрэг болно.

¹ Төрийн мэдээлэл сэтгүүл. 2015 он №25

² Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан.

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл болон түүний зорилго нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан зорилгын хүрээнд боловсруулагдаж чадсан эсэх болон бодит үндэслэл, шаардлагад нийцэж буй байдал, хуулийн төсөлд тусгагдсан зохицуулалтууд нь төслийн зорилгыг хангахад чиглэсэн бөгөөд түүнд хүргэх боломжтой эсэхийг үнэлнэ.

Энэхүү үнэлгээг хийхдээ хуулийн төслийн үзэл баримтлал, танилцуулга, хуулийн төсөлтэй танилцаж хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагыг судлан үзсэний дагуу хуулийн төслөөс түүний зорилго болон зорилгод хүрэхэд чиглэгдсэн бөгөөд хуулийн зорилгыг тодорхой илэрхийлж чадахуйц арга хэмжээ буюу зохицуулалтыг сонгож авсан болно.

“Зардал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зардлыг “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-ын дагуу тусад нь тооцдог тул энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээг уг тайлангаас тусдаа бие даасан үнэлгээгээр тооцох болно.

“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг бүхэлд нь үнэлэх бөгөөд хуулийн төсөл Монгол Улсын Үндсэн хууль холбогдох бусад хуультай болон хуулийн төслийн зохицуулалт өөр хоорондоо нийцсэн эсэхийг аргачлалд заасан асуултад хариулах байдлаар үнэлгээг хийхээр сонгов.

“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зүйл, заалтууд дагаж мөрдөх болон хэрэгжүүлэхэд боломжтойгоор боловсруулагдаж чадсан эсэх, дагаж мөрдөх боломжтой эсэх, тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх субъект, байгууллага нь хэн байх, тэдгээр байгууллагад тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж, бололцоо байгаа эсэхийг үнэлнэ.

ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

2.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэгдэх хуулийн төслийн зохицуулалт:

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төсөл боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг шалгахын тулд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ шаардлагыг хуулийн төсөлд хэрхэн тусгасныг тогтоох, эдгээр зохицуулалт нь үзэл баримтлалд тодорхойлсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг харьцуулан дүгнэхээр зарчмын шинжтэй өөрчлөлтийг үнэлэхээр дараах байдлаар үнэлэх хэсгээ тогтоолоо.

Хуулийн төслийн зорилгод хүрэх байдлыг сонгон үнэлэх

Зорилгод хүрэх байдал/ дагалдах зорилтууд	Сонгосон зүйл заалт
Гэр бүлд орон сууцны дэмжлэг үзүүлэх боломжтой эсэх	Хуулийн төслийн 7 дугаар зүйл.
Гэр бүлтэй ажилчдын хэрэгцээ, шаардалгад нийцсэн ажил, амьдралын тэнвцэрийг хангах арга хэмжээ авах боломжтой эсэх	Хуулийн төслийн 9 дүгээр зүйл.

2.2. "Харилцан уялдаа" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэгдэх хуулийн төслийн зохицуулалт:

Хуулийн төсөл нь өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж буй бусад хууль тогтоомжтой нийцэж буй эсэхийг "харилцан уялдаа" шалгуур үзүүлэлтийн тусламжтайгаар тогтоох юм. Уг шалгуур үзүүлэлтээр хуулийн төслийн зохицуулалтыг үнэлэхдээ тодорхой стандарт асуултуудад хариулах замаар зохицуулалт нэг бүрийн уялдаа холбоог шалгах тул хуулийн төслийн тодорхой зүйл, хэсэг, заалт, зохицуулалтыг бус төслийг бүхэлд нь сонгон авч үнэлэх нь зүйтэй тул хуулийн төслийг бүхэлд нь үнэлэхээр сонгосон болно.

2.3. "Практикт хэрэгжих боломж" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслөөс үр нөлөөг нь тооцох хэсгээ тогтоосон байдал

Практикт хэрэгжих боломж шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд 1/ хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэгтэй холбоотой заалтуудыг сонгон авч "Практикт хэрэгжих боломж"-ын тооцсон болно. Сонгосон зүйл заалтуудыг дэлгэрэнгүйг хүснэгтээр үзүүлэв.

Хуулийн төслийн практикт хэрэгжих боломжийг сонгон үнэлэх

Д/д	Практикт хэрэгжих боломж	Сонгосон зүйл заалт
1	Хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэг	Хуулийн төслийн Гуравдугаар бүлэг

ГУРАВ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ

Өмнөх үе шатанд сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн дагуу үнэлэх хуулийн төслийн зохицуулалтыг тухайн шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийг ашиглан хууль тогтоомжийн үр нөлөөг үнэлэх юм. Шалгуур үзүүлэлтийг дараах шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлнэ.

Хүснэгт 3

д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Зорилгод хүрэх байдлын дүн шинжилгээ хийх: Хуулийн төслийн зохицуулалт нь төслийн үзэл баримтлалд дурдсан хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхэд дүн шинжилгээ хийнэ.
2	Харилцан уялдаа	Харилцан уялдааг шалгах: Хуулийн төслийн уялдаа холбоог аргачлалын 4.10-т заасан асуултад хариулах замаар шалгана.
3	☐ Практикт хэрэгжих боломж	Практикт хэрэгжих боломжийг шалгах: Хуулийн төслийн зохицуулалт практикт хэрэгжих боломжтой эсэхэд дүн шинжилгээ хийнэ.

Дээрх урьдчилан сонгож авсан шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төсөлд үр нөлөөний үнэлгээг дараах байдлаар хийв.

3.1.”Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Энэ шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төсөл боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг шалгах ба хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ шаардлагыг хуулийн төсөлд хэрхэн тусгасныг тогтоох, эдгээр зохицуулалт нь үзэл баримтлалд тодорхойлсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцэж байгаа эсэхийг харьцуулан дүн шинжилгээ хийлээ.

Хуулийн төслийн 7 дугаар зүйл. Орон сууцны дэмжлэг үзүүлэх талаарх заалтуудын зорилгод хүрэх байдалд хийсэн дүн шинжилгээ

2013 онд Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд Монголбанк, Барилгын яам (тухайн үеийн нэрээр) хамтран “Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах” дэд хөтөлбөрийг баталсан. Энэ дэд хөтөлбөрийн хүрээнд Монголбанкнаас иргэдэд 80 хүртэлх м.кв бүхий орон сууц худалдан авахад зориулсан жилийн $8 \pm$ хувийн хүүтэй, 20 хүртэлх жилийн (2017 оны 3 дугаар сараас эхлэн 30 жил болгож сунгасан) хугацаатай ипотекийн зээл олгох зорилгоор, тус хөтөлбөрт оролцогч арилжааны банкуудад богино хугацаат санхүүжилтийг олгож байна.

Засгийн газрын 2023 оны 483 дугаар тогтоолын “2.1-д “Үндэсний орон сууцны санхүүжилтийн корпорацийн хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, 2024 оны II улиралд багтаан байгуулахыг Барилга, хот байгуулалтын сайд Ц.Даваасүрэн, Сангийн сайд Б.Жавхлан, Төрийн өмчийн бодлого, зохицуулалтын газар (Б.Цэнгэл)-г” даалгасан. Үүний хүрээнд Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яамнаас Үндэсний орон сууцжуулалтын тухай хуулийн төслийг боловсруулж, олон нийтээс санал авч байна.³

Иймд гэр бүлд үзүүлэх орон сууцны дэмжлэгийн асуудлыг Үндэсний орон сууцжуулалтын тухай хууль (хэрэв батлагдвал) болон энэ хуулиар шийдвэрлэх, эдгээр хуулиудын уялдаа холбоо, системчлэлийг хангах шаардлагатай байна. Үндэсний орон сууцжуулалтын тухай хуулийн төсөлд “орон сууц зайлшгүй хэрэгцээтэй иргэнийг зааж, түүнийг орон сууцны ипотекийн хөнгөлөлттэй зээлд хамруулах, бусад хэлбэрийн орон сууцжуулалтын хөтөлбөрт хамруулахад давуу эрх эдлүүлэх талаар, мөн ипотекийн зээлийн урьдчилгаа, барьцаа хөрөнгөд тооцох болох хөрөнгийн талаар хуулийн төсөлд тусгасан байна. Гэсэн хэдий ч нэгэнт Үндэсний орон сууцжуулалтын тухай хууль батлагдаагүй, энэ хоёр хуулийн төсөл нь багц хуулийн төсөл биш тул Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төсөлд батлагдаагүй байгаа хуулийн төслийн заалтыг эш татах боломжгүй.

Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төсөлд тусгасан “орон сууцны дэмжлэг”-ийн зохицуулалт нь Үндэсний орон сууцжуулалтын тухай хуулийн төсөлд тусгагдсан “орон сууцны дэмжлэг”-ийн зохицуулалтаас ялгаа нь Үндэсний баялагийн сангийн тухай хуульд заасан “Хуримтлалын сан”-аас орон сууцны дэмжлэг үзүүлэх асуудлыг тусгасан, ялангуяа хүүхэдтэй залуу гэр бүл, 3 ба түүнээс дээш хүүхэдтэй гэр бүлийг дэмжихээр тусгасан байна. 2022 онд хийсэн “Залуу гэр бүлд тулгамдаж буй асуудал, хэрэгцээ, үйлчилгээ /Дундговь аймгийн жишээ дээр/ судалгаанд “Монгол улсад залуу гэр бүлийг хүүхдээ өсгөн хүмүүжүүлэхэд нь туслах, богино хугацааны тусламж үзүүлэх, тэтгэлэг олгох, байр орон сууцаар дэмжих, хөдөлмөрт бэлтгэх зэрэг залуу гэр бүлийг дэмжих тогтолцоо сул байна. ... залуу гэр бүлд байр орон сууц

³ <https://mcud.gov.mn/forum/42>

худалдан авах, орон сууцны нөхцөлөө сайжруулах зэрэг асуудал тулгамддаг” гэж дурджээ.⁴ Иймд хуулийн төслийн дээрх заалт нь хуулийн зорилготой нийцэж байна.

Хуулийн төслийн 7.1.2-т “Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн 4.1.6-д заасан хуримтлалын нэрийн дансны мөнгөн хөрөнгө орон сууцны төлбөрийн 5 хувьд хүрсэн тохиолдолд Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай хуульд заасны дагуу ипотекийн зээлийн урьдчилгаа төлбөрийн 60 хүртэлх хувьд Зээлийн батлан даалтын сангаас батлан даалт гаргах;” гэж тусгажээ.

Хуулийн төслийн 9 дүгээр зүйл. Ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах талаарх заалтуудын зорилгод хүрэх байдалд хийсэн дүн шинжилгээ

2021 онд батлагдсан Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 43.3-т “Ажил олгогч нь ажил, амралтын цагийг зохицуулах, хөдөлмөр эрхлэлтийн уян хатан нөхцөл хэрэглэх зэргээр ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангахад дэмжлэг үзүүлэх, хамтын гэрээ, хөдөлмөрийн дотоод хэм хэмжээнд тусгах замаар ажилтны хүүхдэд ээлтэй, хүүхэд хамгааллын бодлого хэрэгжүүлнэ” хэмээн анх удаа “ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах” зохицуулалт тусгагдсан. Гэвч хэрхэн “ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах” нарийвчилсан зохицуулалт тусгагдаагүй байна.

Ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах хүрээнд ажилчдын хэрэгцээ, шаардлага, нөхцөл байдал харилцан адилгүй тул харилцан адилгүй байдлыг харгалзан ажлын уян хатан зохицуулалтыг хийх нь зүйн хэрэг. Өөрөөр хэлбэл, байгууллага бүр ажилчдын санал, хүсэлтийг судалж, үнэлгээ хийж, өөрийн байгууллагад тохирсон зохицуулалтыг шаардлагатай байдаг. Ажилтны ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах нь ажил олгогч ба ажилтан хоёрын аль алиных нь хэрэгцээг хангах, харилцан үр ашигтай харилцааг бий болгох бий болгох зорилготой байдаг тул энэ нь талуудын сайн дурын оролцоо, зөвшилцөлд суурилах шаардлагатай байдаг. Иймд Хуулийн төслийн 9 дүгээр зүйлд гэр бүлтэй ажилчдын онцлогт тохирсон ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангах арга хэмжээнүүдийг тусгасан байх ба эдгээрийг хэрэгжүүлэхийг ажил олгогчид заавал үүрэг хүлээлгээгүй, харин ажил олгогч, ажилтнуудтайгаа зөвшилцөн өөрийн хөдөлмөрийн дотоод хэм хэмжээндээ тусган хэрэгжүүлэхээр тусгасан нь оновчтой болсон гэж дүгнэж байна. Өөрөө хэлбэл, эдгээр арга хэмжээ нь байгууллага гэр бүлтэй ажилчдынхаа хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн байдлаар тэдний ажил, амьдралын тэнцвэрийг хангахад гол чиг баримжаа болохоор байна.

⁴ Тус тайлангийн 64 дэх тал. Мөн судлаач Б.Оюун-Эрдэнэ “Монгол гэр бүлийн харилцааны хэв шинж, өөрчлөлт” (2018) судалгааныхаа хүрээнд залуу гэр бүлийн өмнө тулгамдаж буй зарим асуудлыг тодруулах мөн ямар төрлийн дэмжлэг илүү хэрэгцээтэй байгааг тодорхойлсон байгаа юм. Үүнд: Төрөөс ямар төрлийн дэмжлэг авахыг илүүтэй хүсдэгийг тодруулахад залуу гэр бүлүүдийн 53.3% нь ажлын байраар хангах, орон сууцтай болоход дэмжлэг үзүүлэх гэж хариулсан байна.

3.2. "Харилцан уялдаа" шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөө үнэлэх аргачлалд заасан дараах асуултад хариулах замаар хуулийн төслийг бүхэлд нь үнэлж, хуулийн төслийн зохицуулалт өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хуульд нийцэж байгаа эсэхийг шалгах байдлаар уялдаа холбоог тогтоохыг зорьлоо.

1.Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх;

Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн зорилт нь төсөлд тусгаснаар "Энэ хуулийн зорилт нь гэр бүлд ээлтэй орчин бүрдүүлэх, ажил, амьдралын тэнцвэрт байдлыг хангах, гэр бүлийг дэмжих үйл ажиллагаа, хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэг, гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тогтолцоог тодорхойлохтой холбогдсон харилцааг зохицуулахад" оршиж байгаа бөгөөд хуулийн төслийн зохицуулалт нь дээрх зорилттой нийцэж байна.

2.Хуулийн төслийн "Хууль тогтоомж" гэсэн хэсэгт заасан хуулиудын нэр тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх;

Төслийн 2.1-д "Гэр бүлийг дэмжих хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Гэр бүлийн тухай хууль, энэ хууль болон тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ" гэж заажээ. Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хууль нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Гэр бүлийн тухай хуулийн дараа орох гэр бүлийг дэмжих суурь харилцааг зохицуулж буй хууль тул бусад хууль тогтоомж нь дээрх 2 хуульд нийцсэн байхаар тусгасан нь зохистой байна. Уг заалтад нэр заасан хоёр хууль нь тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн байна.

3.Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх;

Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төсөлд тусгасан 11 нэр томъёоны тодорхойлолт нь Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалын 4.1.3.3-т шинээр бий болсон ойлголт буюу тухайн нэр томъёо нийтэд ойлгомжгүй бол нэр томъёоны тодорхойлолт хийхээр заасантай нийцэж байна.

4.Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх;

1. Хуулийн төслийн 13.1-д "Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуулийн 4.1.1-д заасан Үндэсний их баяр наадам, Ардын хувьсгалын ойн баярын өдөр, 4.1.2-т заасан Цагаан сарын баярын өдөр долоо хоногийн амралтын өдөр тохиовол дараагийн ажлын өдөрт шилжүүлж, нийтээр амарна." гэж тусгажээ.

Хүчингүй болсон Хөдөлмөрийн тухай хууль /1999 оны/-ийн 77.3-т "Нийтээр амрах

баярын өдөр, долоо хоног бүрийн амралтын өдөр ойрхон тохиосон тохиолдолд долоо хоногийн ажил, амралтын өдрийг Засгийн газрын шийдвэрээр зохицуулж болно” гэж заасан байсан. Харин дагаж мөрдөж буй, 2021 онд батлагдсан Хөдөлмөрийн тухай хуульд ийм зохицуулалтыг тусгаагүй. Мөн Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуульд нийтээр амрах баярын долоо хоногийн амралтын өдөр тохиосон тохиолдолд ажил, амралтын өдрийг зохицуулах, шилжүүлэх заалт тусгаадаагүй байна. Иймд эдгээр хуулиас давж, Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулиар нийтээр амрах зарим баярын өдөр долоо хоногийн амралтын өдөр тохиосон тохиолдолд ажлын өдөрт шилжүүлж, нийтээр амрах харилцааг зохицуулж болох эсэхийг нягтлах шаардлагатай.

5.Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх;

Давхардсан зохицуулалт тусгаадаагүй байна

6.Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх;

Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг төсөлд тодорхой тусгасан байна.

7.Хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх;

Орхигдуулаагүй байна.

8.Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх;

Хуулийн төсөл энэ шаардлагыг хангасан байна.

9.Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх;

Хуулийн төслийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.4-д гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага “гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ үзүүлэх төрийн бус байгууллагыг магадлан итгэмжлэх журмыг батлах”, 24 дүгээр зүйлийн 24.1.6-д “гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага “гэр бүлийг дэмжих үйлчилгээ үзүүлэх зорилго бүхий төрийн бус байгууллагыг магадлан итгэмжлэх, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах”, 25 дугаар зүйлийн 25.1.2-т аймаг, дүүрэг гэр бүлийн асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллага “гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих үйлчилгээ үзүүлэхээр магадлан итгэмжлэгдсэн төрийн бус байгууллагатай гэрээ байгуулж ажиллах, үйл ажиллагаанд нь хяналт тавих, гэрээний биелэлтийг дүгнэх”-ээр заажээ.

Бодит байдал дээр гэр бүлийг дэмжих боловсрол, эрүүл мэнд, соёл, нийгэм, сэтгэл зүйн зэрэг үйлчилгээг энэ чиглэлийн мэргэжлийн төрийн бус байгууллага, түүний мэргэжитэн хувь хүнээр гүйцэтгүүлэх шаардлага гарах бөгөөд энэ төрлийн үйлчилгээ, үйл ажиллагааг төр, орон нутгийн зүгээс дангаараа гүйцэтгэх боломжгүй юм.

10.Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх;

Хуулийн төслөөр төлбөр, хураамж тогтоож байгаа зүйл заалт байхгүй. Энэ шаардлагыг хангасан.

11.Тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгасан эсэх;

Хуулийн төслөөр аж ахуйн үйл ажиллагаатай холбоотой үйл ажиллагааг зохицуулаагүй байна.

12.Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх;

Хуулийн төсөлд хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгагдаагүй байна. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 11 дэх хэсэгт “улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын амьдрал, гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй тэгш эрхтэй. Гэрлэлт нь хуулиар тогтоосон насанд хүрсэн эрэгтэй, эмэгтэй хоёрын тэгш эрх, сайн дурын харилцаанд үндэслэнэ. Гэр бүл, эх нялхас, хүүхдийн ашиг сонирхлыг төр хамгаална” гэж тус тус заасантай хуулийн төсөл нийцэж байна.

13.Хуулийн төслийн зүйл, заалт жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх;

Хуулийн төсөл нь энэ шаардлагыг хангасан байна.

14.Хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;

Хуулийн төсөл нь энэ шаардлагыг хангасан байна.

15.Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;

Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгосон зохицуулалт ороогүй байна.

16.Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.

Хуулийн төслийн 36 дугаар зүйлд хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг заажээ.

3.3.“Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ

Энэ хэсэгт Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төслийн зарим шинэ зохицуулалт нь дагаж мөрдөж, хэрэгжүүлэх боломжтой эсэхийг авч үзэх болно.

Практикт хэрэгжих боломж шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зохицуулалтыг дагаж мөрдөх буюу хэрэгжүүлэх боломжтой эсэхийг, тухайлбал, хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээд байгаа эсэх, тэдгээр этгээдэд тухайн хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж, бололцоо байгаа эсэхийг шалгаж тооцов.

Хуулийн төслийн Гуравдугаар бүлэгт тусгасан “хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэг”-ийн талаарх зохицуулалтын практикт хэрэгжих боломжид хийсэн дүн шинжилгээ

Хуулийн 13.1-д “Хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэгийн дараах төрлүүдийг заасан байна:

- хүүхдийн мөнгөн дэмжлэг;
- жирэмсэн эхийн мөнгөн дэмжлэг;
- хүүхэд асарсны мөнгөн дэмжлэг;
- ихэр хүүхдийн мөнгөн дэмжлэг;
- олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхэд олгох мөнгөн урамшуулал.

Хүүхдийн мөнгөн дэмжлэгийн тухайд Нийгмийн халамжийн тухай хуульд “хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж” нэрээр туссан бөгөөд Засгийн газрын 2023 оны 236 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж олгох журам”-аар⁵ зохицуулагдаж байна.

Жирэмсэн эхийн мөнгөн дэмжлэг, хүүхэд асарсны мөнгөн дэмжлэг, ихэр хүүхдийн мөнгөн дэмжлэг зэрэг нь “Эх, эцэг, олон хүүхэдтэй өрх толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хууль”-аар, олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхэд олгох мөнгөн урамшуулал нь “Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах тухай хууль”-аар тус тус зохицуулагдаж байна.

Дээрхээс үзвэл, Хуулийн төсөлд тусгагдсан “хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэг”-үүд нь одоо өөр өөр хуульд тусгагдаж олгогдож байгаа мөнгөн тэтгэмжүүд байх бөгөөд эдгээрийг нэгтгэж Гэр бүлийн хөгжлийг дэмжих тухай хуулийн төсөлд тусгасан нь байгаа эдгээр зохицуулалт нь практикт хэрэгжих боломжтой байна.

Дээрх мөнгөн дэмжлэгийн хүрээнд зарчмын шинжтэй өөрчлөлтүүд гэвэл “хүүхэд асарсны мөнгөн дэмжлэг”-ийг 0-3 насны хүүхдээ асарч байгаа эх, эсхүл эцэгт олгож байгааг 2023 батлагдсан “Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хууль”-ийн 4.2-т “Сургуулийн өмнөх боловсролд хоёроос таван насны хүүхэд хамрагдана” гэж заасантай уялдуулж 0-2 насны хүүхдээ асарч байгаа эх, эсхүл эцэгт олгохоор өөрчилжээ. Ингэснээр хүүхэд асарсны мөнгөн дэмжлэгийг хэмжээг нэмэгдүүлэх боломж бүрдэхээр байна. Мөн Хуулийн 16.1-д жирэмсэн эхийн мөнгөн дэмжлэгийг

⁵ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=16759738288411>

“өрхийн мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэгдсэн өрхийн амьжиргааны түвшингээр эрэмбэлсэн босго шугамаас доогуур амьжиргаатай эх”-д олгох зарчмын өөрчлөлттэйгөөр тусгасан байна.

Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхэд олгох мөнгөн урамшууллын тухайд Хуулийн төслийн 18.1-д “олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхэд олгох мөнгөн урамшууллыг бага хүүхэд нь 18 хүрсэн бол” уг мөнгөн урамшууллыг зогсоохоор зарчмын шинжтэй зохицуулалтыг тусгажээ.

Хуулийн төслийн 19.1-д мөнгөн дэмжлэг олгохтой холбоотой үйл ажиллагааг нийгмийн халамжийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, аймаг, дүүргийн нийгмийн халамжийн үйлчилгээний байгууллага, сум, хорооны нийгмийн халамжийн мэргэжилтэн зохион байгуулна” гэж хуулийг хэрэгжүүлэх субъектийг тодорхой зааж өгсөн байна.

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Алсын хараа-2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого”, 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл”, 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”, Засгийн 2024 оны 181 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл” зэрэг бодлогын баримт бичигт тусгасан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх зорилгоор боловсруулсан байх бөгөөд хуулийн төсөл нь үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ, шаардлага, зорилтыг зарчмын хувьд хангасан байна гэж дүгнэв.

Зорилгод хүрэх байдал. Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, хуулийн төслөөр тавьсан зорилгыг хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон хуулийн төслийн зохицуулалтыг харьцуулан судалсан бөгөөд хуулийн төслийн зохицуулалт нь ерөнхий байдлаар зарчмын хувьд зорилгодоо хүрэх байдлыг хангасан байна. Харин Хуулийн төслийн 7 дугаар зүйлд заасан орон сууцны дэмжлэгийн зохицуулалт үндсэн агуулга, зарчмын хувьд зорилгодоо нийцсэн ч уг зохицуулалтыг Хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын яамнаас боловсруулж байгаа Үндэсний орон сууцжуулалтын тухай хуулийн төслийн зохицуулалттай уялдуулах нь зүйтэй гэж үзэж байна.

Практикт хэрэгжих боломж. Хуулийн төслийн 3 дугаар бүлэгт тусгасан зохицуулалт хүүхэд, эх, эцэгт олгох мөнгөн дэмжлэгийн төрлүүд нь практикт хэрэгжих боломжтой байна.

---ooOOoo---

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль, 1992 он;
2. Хууль тогтоомжийн тухай хууль, 2015 он;
3. Гэр бүлийн тухай хууль, 1999 он;
4. Үндэсний баялгийн сангий тухай хууль, 2024 он;
5. Татварын ерөнхий хууль, 2019 он;
6. Хувь хүнийн орлогын албан татварын тухай хууль, 2019 он;
7. Хөдөлмөрийн тухай хууль, 2021 он;
8. Нийгмийн халамжийн тухай хууль, 2012 он;
9. Олон хүүхэд төрүүлж өсгөсөн эхийг урамшуулах тухай хууль, 2010 он;
10. Эх, эцэг, олон хүүхэдтэй өр толгойлсон эх, эцэгт тэтгэмж олгох тухай хууль, 2017 он
11. Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал”, 3 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”;
12. Засгийн газрын 2023 оны 236 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж олгох журам”;
13. Засгийн газрын 2019 оны 128 тогтоолоор батлагдсан “Түрээсийн орон сууцыг өмчлүүлэх журам”;
14. Засгийн газрын 2024 оны 224 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын иргэн бүрд хуримтлалын нэрийн данс үүсгэх, хөтлөх, сангаас зарцуулалт хийх журам”;
15. Барилга, хот байгуулалтын сайдын 2017 оны 26 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Зорилтод бүлгийн иргэдийг түрээсийн орон сууцанд хамруулах журам”;
16. Нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 114 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Нийслэлийн зорилтод бүлгийн иргэдийг түрээсийн орон сууцанд хамруулах журам”;
17. Төв аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 5 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Түрээсийн орон сууцны сан бүрдүүлж, зорилтод бүлгийн иргэдийг түрээсийн орон сууцанд хамруулах журам”;
18. НҮБ-ын Хүүхдийн сан “Гэр бүлд ээлтэй бодлого: Бизнес эрхлэгчдэд зориулсан гарлын авлага”, 2020 он;
19. Б.Оюу-Эрдэнэ. “Монгол гэр бүлийн бүтэц хэв маяг, харилцааны онцлог, тулгамдаж буй асуудал”, 2012 он;
20. Б.Бүжинлхам. “Залуу гэр бүлд тулгамдаж буй асуудал, хэрэгцээ, үйлчилгээ /Дундговь аймгийн жишээ дээр/, судалгааны тайлан, 2022 он;
21. “Монгол гэр бүлийн асуудал, хэрэгцээ үйлчилгээний хувилбар” судалгааны тайлан, 2018 он.